

Politisk kronik 1. halvår 1989.

Lars Bille

Den 15. december 1988 var det lykkedes regeringen at få vedtaget finansloven for 1989 med regeringspartiernes, Centrumdemokraternes og Kristeligt Folkepartis stemmer (ialt 83), medens Socialistisk Folkeparti og Fremskridtspartiet (ialt 40) havde stemt imod og Socialdemokratiets 56 mandater undlod at stemme. Forud var gået et noget broget forhandlingsforløb, hvor regeringen havde sluttet delforlig med samtlige partier i folketinget, et forhold der foranledigede finansminister Palle Simonsen til at erklære, at det var den stærkeste finanslov, han havde haft ansvaret for.

Denne udtalelse kunne dog ikke skjule den kendsgerning, at det kun var et mindretal af Folketingets medlemmer, der var villige til at tage et politisk ansvar for denne helt afgørende lov. Endnu en nyskabelse var føjet til rækken af forandringer af den danske parlamentariske kultur, forandringer der har været én af følgerne af det fraktioniserede Folketing og den ideologiske konfiguration, som har kendetegnet dansk partipolitik siden 1973. Og der var flere nyskabelser på vej.

Folketingets formandsvalg.

På Folketingets sidste arbejdsdag den 16. december 1988 meddelte Folketingets formand siden december 1981, socialdemokraten Svend Jakobsen, at han trak sig tilbage for at tiltræde en stilling som direktør for Danmarks Sparekasseforening. Meddelelsen kom tilsyneladende totalt bag på alle og udløste omgående en hektisk politisk aktivitet med henblik på at finde en egnet kandidat til dette i rangordenen meget højt placerede embede.

Der var tradition for, at de politiske partier forud for valg af formand for Folketinget forhandlede sig til rette om, hvem der skulle sætte sig i formandsstolen, således at det ikke kom til en kampafstemning i salen. En praksis der bundede i, at netop besættelsen af denne post krævede en person, hvis hidtidige politiske virke havde aftvunget en sådan respekt og tillid i alle partier, at han med myndighed kunne lede folketingets arbejde og iøvrigt evnede at stille sig udenfor den daglige partipolitiske debat og kamp, så han med tyngde kunne repræsentere hele den lovgivende forsamling som institution.

Siden 1924 havde Folketingets største parti – Socialdemokratiet – leveret formandskandidaten, – og fået ham valgt. Kun i perioden fra 1968 – 78 var formandsposten uden kampvalg blevet besat af Karl Skytte fra Det radikale Venstre.

Men med Svend Jacobsens overraskende beslutning om at trække sig tilbage fra det politiske arbejde, sattes en proces i gang, som afgørende brød med hidtidig praksis.

Socialdemokratiet gik straks i gang med sonderinger for at opnå støtte til, at forhenværende statsminister Anker Jørgensen blev valgt, medens statsminister Poul Schlüter lige så omgående meddelte, at justitsminister Erik Ninn-Hansen var de konservatives kandidat. Kristeligt Folkeparti lod forstå, at de gerne så forsvarsminister Knud Enggaard fra Venstre som formand, medens Fremskridtspartiet pegede på Venstres gruppeformand Ivar Hansen. Regeringens to øvrige partier havde ikke markeret sig, men deres støtte til statsministerens forslag var selvfølgelig påkrævet alene af den grund, at et eventuelt

valg af Erik Ninn-Hansen måtte medføre en rokade blandt ministrene.

Efter et møde med regeringspartiernes gruppeformænd kunne statsministeren den 21. december meddele, at de tre partier indstillede Erik Ninn-Hansen til posten som Folketingets formand. Denne indstilling forventedes at opnå støtte fra Centrumdemokraterne og Kristeligt Folkeparti. Hermed var der 83 mandater bag ham. Samme dag opstillede den socialdemokratiske gruppebestyrelse Anker Jørgensen som formandskandidat. Hans kandidatur støttedes også af Socialistisk Folkeparti, altså ialt 80 mandater. Fremskridtspartiet forbeholdt sig sin stilling, men lod dog skinne igennem, at de var indstillet på en politisk handel, hvis ikke det var muligt at få deres primære ønske om en helt tredje kandidat opfyldt.

Inden Folketinget samledes efter juleferien den 10. januar 1989, havde der imidlertid udviklet sig en sag i folketingets retsudvalg, der vedrørte Erik Ninn-Hansens embedsførelse som justitsminister. Det var kommet frem, at det var hans partifælle Grethe Fenger-Møller, som var formand for retsudvalget, der havde ønsket justitsministeren til samråd i udvalget den 27. september 1988 for at få en redegørelse om familiesammenføringer af tamilske flygtninge. Det interessante var, at hendes spørgsmål til ministeren var blevet endeligt formuleret i justitsministeriet og telefaxet derfra. Ønsket om samråd foranledigede ombudsmanden til at indstille en undersøgelse af den langstrakte sagsbehandling af disse familiesammenføringer. Medlemmer af retsudvalget fattede mistanke om at der kunne være tale om aftalt spil mellem retsudvalgets formand og justitsministeren for at få stoppet ombudsmandens undersøgelse.

Med hensyn til formandsvalget fik disse oplysninger umiddelbart den virkning, at Kri-

steligt Folkeparti og Centrumdemokraterne ville afvente en redegørelse i retsudvalget den 6.1.1989, før de traf beslutning om, hvorvidt de ville stemme på Erik Ninn-Hansen. Efter dette møde forlangte Kristeligt Folkeparti nu en skriftlig redegørelse af justitsministeren. De havde endnu ikke opgivet at få valgt en anden kandidat.

Den usikkerhed der hermed var opstået satte yderligere gang i promoveringen af andre formandsemner, ligesom den skabte uro i regeringspartiernes egne rækker. Det var således usikkert til det sidste, hvem der ville blive Folketingets nye formand.

Den 10.1.1989 faldt afgørelsen. Erik Ninn-Hansen blev valg med 75 stemmer mod Anker Jørgensens 72. Fremskridtspartiet undlod at stemme. Det var med andre ord ikke lykkedes for partierne at nå frem til et forhandlingsresultat, så et kampvalg kunne undgås. Nok så bemærkelsesværdigt var det dog, at ikke engang et flertal af Folketingets 179 medlemmer kunne stemme for valget af deres nye formand. To gange inden for en måned var det alene et mindretal, der traf beslutning i meget væsentlige spørgsmål.

Det blev således tydeligere og tydeligere, at den linie, statsminister Poul Schlüter havde lagt fra første færd i 1982, skulle fastholdes næsten uanset omkostningerne: med et borgerligt flertal i folketinget skal der også være en borgerlig ledelse, det være sig i statsministeriet eller i Folketinget. Tilsvarende forekom det lige så tydeligt, at socialdemokraterne stadig var opsat på at bryde denne linie og også for deres vedkommende uden at skele til omkostningerne for de i årtier gældende fundamentale træk i den danske parlamentariske kultur.

Som en konsekvens af Erik Ninn-Hansens valg til formand måtte der foretages en ministerrokade. Trafikminister H.P. Clausen blev

ny justitsminister og han afløstes af den tidligere konservative gruppeformand Knud Østergaard. Det nyoprettede kommunikationsministerium blev flyttet fra trafikministeriet over til Torben Rechendorff, som herefter var både kirke- og kommunikationsminister.

Valget af Erik Ninn-Hansen førte dog ikke til, at den rejste tamilsag dermed afsluttedes. Snarere tværtimod, nu hvor fronterne var blevet trukket skarpt op. Der var rejst tvivl om han som justitsminister havde begået noget, der stred mod gældende retningslinier, og denne tvivl blev forfulgt i retsudvalget. Sagens undertiden indviklede og juridisk spidsfindige forløb skal ikke refereres i detaljer her. Hovedbegivenhederne var, at ombudsmanden Hans Gammeltoft-Hansen den 1. marts 1989 afleverede en redegørelse til justitsministeriet og retsudvalget, hvor konklusionen var, at nedprioriteringen af tamil-familiesammenføringerne var »overordentlig kritisabel«.

På den baggrund forlangte Socialistisk Folkeparti den 17. marts, at der rejstes rigsretssag mod Erik Ninn-Hansen, medens Socialdemokratiet »nøjedes« med at forlange, at der nedsattes en kommissionsdomstol, et forslag Socialistisk Folkeparti derefter tilsluttede sig. Kristeligt Folkeparti stod alene med et ønske om, at ombudsmanden skulle foretage yderligere undersøgelser, denne gang med afhøringer under vidneansvar.

Den 25. april kom forslaget om nedsættelse af en kommissionsdoms til behandling i Folketinget. Statsminister Poul Schlüter påtog sig nu på regeringens vegne det fulde politiske og retlige ansvar for sagens forløb og mente, at sagsforløbet allerede var fuldt belyst, hvorfor der ikke var behov for yderligere undersøgelser. Dette synspunkt tilsluttede regeringspartierne, Centrumdemokraterne og Fremskridtspartiet sig, og dermed var der

politisk flertal i Folketinget for at afslutte sagen. Det flertal, der var i retsudvalget bestående af Sociademokratiet, Socialistisk Folkeparti og Kristeligt Folkeparti, kunne herefter ikke komme videre.

Denne udgang på sagen var dog kun opnået efter en del betænkeligheder og uro i regeringspartierne. En ikke ringe indsats for at opretholde partidisciplinen må formodes at have fundet sted. Tre medlemmer af den radikale folketingsgruppe fastholdt imidlertid, at de ikke vil stemme for Erik Ninn-Hansen, når Folketinget som sædvanligt ved begyndelsen af det nye folketingsår til oktober 1989 skal vælge formand. En nok så betydningsfuld erklæring, da Erik Ninn-Hansen kun var valgt med 3 stemmers overvægt.

Landbrugsforlig.

I juni 1988 var der indgået et landbrugsforlig mellem regeringen, Centrumdemokraterne og Fremskridtspartiet. I dette forlig var der foruden en række økonomiske bestemmelser til gavn for landbruget (se Økonomi og Politik 1989 nr. 1) truffet principaftale om, at landbrugsloven skulle revideres. Den 13. januar 1989 nåede forligspartierne til enighed om en ny landbrugslov, der indebar nogle nyskabelser samt en liberalisering af hidtil gældende bestemmelser.

Blandt nyskabelserne skal nævnes, at det nu blev tilladt at oprette landbrug, der var drevet som aktie- eller anpartselskaber. En af dansk landbrugs »hellige køer« var, om ikke slagtet, så dog bragt hen til slagteriet: familieejet var ikke længere den eneste tilladte ejerform. De radikale og deres bagland i form af Husmandsforeningerne var endog yderst betænkelige ved denne ændring, og de havde da også fået gennemtruffet, at nyordning var blevet begrænset til kun at gælde højst 500 bedrifter og kun som en forsøgs-

ordning, der kunne tages op til fornyet overvejelse, når der var indhøstet erfaringer nok.

Liberaliseringen af landbrugsloven indebar bl.a., at der nu kunne etableres driftfællesskab mellem ejendomme indenfor en afstand af 10 kilometer mod førhen 5 kilometer, og at ikke-landmænd (d.v.s. personer uden det autoriserede landbrugsuddannelsesbevis: det grønne kort) nu kunne købe ejendomme på op til 30 hektar. Endelig indeholdt forliget en nedsættelse af regionale jordbrugskommissioner, der fik kompetance til at træffe afgørelser i sager vedrørende landbrugsloven og dispensationer fra dens bestemmelser.

Landbrugslovsforligets politiske perspektiv var, at regeringen og Fremskridtspartiet havde formået at fastholde aftalen fra juni 1988 og oven i købet at forhandle sig frem til et nyt forlig. Regeringens manørefrihed syntes hermed øget.

Skolepolitik.

1989 var den danske folkeskoles store jubilæumsår. Det var 450 år siden skolen var blevet gjort til et offentligt anliggende, 250 år siden der var indført undervisningspligt, og 175 år siden den første lov om almueskoler var vedtaget. Feståret begyndte dog alt andet end festligt. Regeringen havde i december fremsat et lovforslag om nedlæggelse af 7 seminarier. Forslaget var begrundet med den fortsatte nedgang i antallet af børn i den undervisningspligtige alder og det deraf følgende mindre behov for folkeskolelærere.

Forslaget blev modtaget meget kritisk af oppositionen. Dens kritik rettede sig ikke så meget mod nødvendigheden af justeringer på seminarieområdet, som mod regeringens valg af hvilke seminarier det var, der skulle nedlægges. Både Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti fandt, at regeringen for at

tækkes Kristeligt Folkeparti i for høj grad havde friholdt seminarier med en såkaldt kirkelig tradition på bekostning af dem med en såkaldt progressiv tradition.

Forslaget satte også voldsom bevægelse i de lokalpolitiske kræfter. De folketingsmænd, der var valgt i de områder, der ville blive ramt af nedlæggelserne, blev bragt i et stærkt loyalitetspres mellem partidisciplin og lokalinteresser. Uddannelsesudvalget blev bestormet med deputationer og andre mindre formelle henvendelser. En aktivitet der fik bedretid til at virke, da Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti med henvisning til grundlovens bestemmelser herom fik udsat 3. behandlingen af lovforslaget.

Efter at regeringen havde foretaget visse ændringer, blev forslaget vedtaget i Folketinget den 24. januar 1989 med alle partiernes stemmer på nær Socialdemokratiets og Socialistisk Folkepartis. De mente, at der for et københavnsk seminariums vedkommende kunne være tale om ekspropriation, og forsøgte derfor i sidste øjeblik at indsamle 60 underskrifter i Folketinget for på den måde at udskyde lovens ikrafttrædelse til efter et folketingsvalg, således som grundlovens bestemmelser om ekspropriation tilsiger.

Statsministeren erklærede imidlertid, at der ikke ifølge ministeriets juridiske eksperter var tale om ekspropriation, og at regeringen derfor ikke ville tage hensyn til underskrifterne. Dermed var sagen afgjort. Det er ikke ofte, at en sag i Folketinget hele to gange foranlediger anvendelsen af de ovennævnte grundlovsbestemmelser.

Så var det i et anderledes fordrageligt klima, at vedtagelsen af en ny skolestyrelseslov fandt sted den 16. maj 1989. Her fastholdtes trods alt traditionen fra tidligere skolelovsvedtagelser om den brede politiske enighed, idet regeringspartierne, Socialdemo-

Fremskridtspartiet og Kristeligt Folkeparti stemte for loven, medens Socialistisk Folkeparti og Centrumdemokraterne undlod at stemme.

Med vedtagelsen af loven blev skolenævn, skolekommissioner og lærerråd fjernet. I stedet skulle der oprettes skolebestyrelser hvor 5 – 7 forældre, 2 elever, 2 medarbejderrepræsentanter og skolelederen havde sæde sidstnævnte dog uden stemmeret. Bestyrelserne blev tillagt selvstændig budgetkompetance inden for en ramme, som var fastlagt af kommunalbestyrelsen.

Intentionen med nyordningen var at øge forældrenes indflydelse på skolens liv, at fremme selvforvaltningen på de enkelte skoler gennem en højere grad af rammestyring i stedet for detailstyring, at styrke skolelederen samt at forenkle det overdådige regelsæt, der herskede på skoleområdet.

Danmarks Lærereforening var ikke begejstret for den nye lov, fordi den efter foreningens opfattelse indebar, at Lærerrådets – nu Det pædagogiske Råd – hidtidige stærke position blev reduceret. Foreningen var også stærkt i tvivl om, hvorvidt den skulle anbefale sine lokalkredse at sige ja tak eller nej tak til stemmeretten til medarbejderrepræsentanterne, som jo ikke nødvendigvis behøvede at være lærere, men lige så godt kunne være skolebetjente eller rengøringsassistenter. Disse og andre spørgsmål skulle afklares i de enkelte kommuner i løbet af efteråret, således at der kunne foretages nyvalg til skolebestyrelserne, når kommunalbestyrelserne havde konstitueret sig efter kommunalvalget den 21. november 1989.

Forsvarsforlig og sikkerhedspolitik.

En afgørelse om forsvaret fremtidige størrelse og indretning havde ladet vente på sig. Afstanden mellem Socialdemokratiets ud-

gangspunkt: en nulløsning og et mere defensivt indrettet forsvar harmonerede dårligt med de borgerlige partiers ønske om en styrkelse af forsvaret gennem en forøgelse af forsvarsudgifterne. Med regeringsomdannelsen i juni 1988 og den derefter etablerede sikkerhedspolitiske borgfred og nedsættelsen af en forsvarskommission var der imidlertid lagt op til, at et bredt forlig om forsvaret kunne skabes.

Den 9. marts 1989 meddeltes det da også, at regeringspartiernes, Socialdemokratiets og Kristeligt Folkepartis folketingsgrupper havde godkendt et forlig om en ny tre-årig forsvarsaftale. For første gang siden 1973 deltog Det radikale Venstre i et forsvarsforlig og for første gang i partiets historie deltog Centrumdemokraterne ikke i et sådant forlig.

Hovedsigtet i forliget var »at skabe en styrkelse af forsvaret inden for en uændret økonomisk ramme«. Så var begge hovedsynspunkter imødekommet! Dette skulle bl.a. ske gennem en omfattende rationalisering og effektivisering i alle grene af forsvaret, en reduktion af lønnen til de værnepligtige, en reduktion af det militære stampersonel og indkaldelse af flere menige værnepligtige, nedlæggelse af 4 kasserne og orlogsværftet Holmen i København, skrotning af to fregatter, samt indkøb af nye »Leopard« kampvogne, luft-til-luft missiler til flyvevåbenets F-16 fly og 4 »Standardflex« skibe til flåden.

Den enighed, der nu var opnået mellem regeringen og Socialdemokratiet på både det sikkerhedspolitiske og det forsvarspolitiske område, var på kanten af et sammenbrud allerede den 16. marts. Det var nemlig ikke lykkedes for udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen og Socialdemokratiet at blive enige om en fælles dagsorden før Folketingets debat den 17. marts om modernisering af NATO's korttrækkende atomraketter. Der skulle en trussel fra de radikale ministre Niels Helveg

Petersen og Lone Dybkjær til, – de ville betragte det som et brud på regeringsgrundlaget, hvis udenrigsministeren ikke blev enig med Socialdemokratiet – før en fælles dagsorden kunne udformes. Den fastslog, at der ikke blev taget dansk stilling til moderniseringen af atomraketterne før Folketinget havde drøftet sagen.

Borgfreden holdt, men dens skrøbelighed blev illustreret. Der blev imidlertid arbejdet videre i Folketingets Sikkerhedspolitiske udvalg for at finde et grundlag af en mere stabil karakter og den 2. juni kunne udenrigsministeren meddele, at der i udvalget var opnået enighed om alle de væsentligste spørgsmål. Fodnotepolitikken skulle hermed være bragt til en afslutning.

Det »tikkende« veto.

Regeringens vanskelige parlamentariske situation blev understreget i en ganske anden sag. På et møde i Folketingets markedsudvalg den 12. april havde et flertal bestående af Socialistisk Folkeparti, Socialdemokratiet og Fremskridtspartiet pålagt regeringen at nedlægge veto i EF mod et direktivforslag om, at 50% af EF-landenes TV-stof skulle være europæisk produceret. Den socialdemokratiske ordfører Ivar Nørgaard erklærede, at regeringen måtte gå af, hvis den ikke fulgte markedsudvalgets mandat. Der var optræk til regeringsstorm.

Regeringens koordinationsudvalg indkaldtes til hastemøde, og det lykkedes at blive enige med Socialdemokratiet om, at Danmark skulle afgive et »tikkende« veto, d.v.s. 1. stemme imod direktivet fordi der var tale om kulturpolitik, der efter dansk opfattelse falder uden for Romtraktaten, 2. meddele at Danmark ikke ville rette sig efter direktivet, hvis de andre lande alligevel vedtog det samt 3. meddele at denne erklæring skulle opfattes som et veto, hvis EF-domstolen senere

skulle fastslå, at forslaget ikke var i strid med Romtraktaten.

Sagen var således ikke en bagatel. Den blev gjort til en principalsag om EF's ret til at føre kulturpolitik og til en sag om veto-rettens betydning, og om Danmark turde bruge den. Den var samtidig et eksempel på, hvorledes partier, der i praktisk taget alle henseende var hinandens modsætninger, alligevel kunne enes om at være imod regeringen.

Valget til Europaparlamentet.

Det er vel ikke utænkeligt, at sagens principielle sider blev trukket noget skarpere op, fordi partierne kastede et sideblik på det forestående valg til Europaparlamentet den 15. juni 1989, hvor der skulle vælges 16 medlemmer for en ny 5-årig periode.

Valgkampen blev overordentlig tam og uden megen interesse eller dækning i medierne. De politiske partier havde gennemgående opstillet unge og/eller ukendte politikere, og der taltes åbentlyst om, at det var B-holdet, der var sendt på banen. I sig selv en indikation på, at partierne ikke tillagde valget den helt store betydning. Det var forhold, der ikke just befordrede vælgernes engagement og dermed stilledes kandidaterne overfor en meget vanskelig formidlingsopgave.

Noget af det, der skabte den største interesse, var Det radikale Venstres hovedbestyrelses beslutning om at indgå valgforbund med Socialdemokratiet. Partiet gjorde meget ud af at understrege, at beslutningen alene var af valgteknisk karakter for at sikre et radikalt mandat og absolut ikke havde nogen indenrigspolitiske undertoner. Nogen signalforvirring bidrog beslutningen dog til. De øvrige valgforbund var: Venstre og Det konservative Folkeparti, Centrumdemokraterne og Kristeligt Folkeparti, Socialistisk Folkeparti

og Folkebevægelsen mod EF (hvor Venstre-socialisterne ved dette valg indgik).

På valgdagen var der kun 46% af vælgerne, der fandt det ulejligheden værd at afgive deres stemme. I 1984 havde procenten været 52. Stemmerne fordelte sig således:

	Stemmer		+ / -	Mandater	
	1984	1989		1984	1989
SD	387098	416259	+ 29161	3	4
RV	62560	50010	- 12550	0	0
KF	414177	238483	- 175694	4	2
CD	131984	140879	+ 8895	1	2
SF	183580	162503	- 21077	2	1
F.mod EF	413808	337226	- 76582	4	4
KRF	54624	47943	- 6681	0	0
V	248397	296219	+ 47822	2	3
VS	25305	0	- 25305	0	0
FRP	68747	93859	+ 25112	0	0

Man skal være meget varsom med at drage indenrigspolitiske konsekvenser på grundlag af dette valgresultat. Det har de tidligere EF-valg vist. Alligevel må resultatet ses som et klart nederlag til de konservative, en tolkning de selv havde lagt op til ved at vælge et hovedslogan under valgkampen med klart indenrigspolitisk sigte: »Stem skatten ned«. Den socialdemokratiske fremgang på eet mandat var ikke så stor som forventet, men markerede dog, at tiden hvor partiet var dybt splittet i EF-spørgsmål var ved at være forbi.

Det var også værd at lægge mærke til, at Folkebevægelsen mod EF bevarede sine 4 mandater, og trods tilbagegangen i antal stemmer dog stadig kunne fastholde positionen som det næststørste parti. EF-modstanden stak stadig dybt i mange danskere. Omvendt kunne de partier der havde den klareste mest markerede positive indstilling til EF – Centrumdemokraterne og Venstre – begge notere fremgang, Venstre endda så meget, at de overhalede de konservative. Det radikale Venstre fik ikke noget ud af valgforbundet med Socialdemokratiet. Beregningerne bag-

efter viste, at var de i stedet gået i forbund med regeringspartneren Det konservative Folkeparti, havde den konservative tilbagegang kun været på 1 mandat.

Den personlige stemmeafgivning viste sin betydning ved dette valg. Adskillige kandidater sprængte partilisterne. Således formåede Socialdemokratiets tidligere partisekretær Einar Hovgaard Christiansen at blive valgt på trods af en placering på listen som nr. 12, Klaus Riskær Pedersen – Venstre nybagte medlem – at blive valgt fra en 5. plads og de konservatives Christian Roving avancerede også. Topscorer blev som ventet »Mr. Europe« Erhard Jacobsen med over 110.000 stemmer.

Den økonomiske politik.

I statsministerens nytårstale var der ikke mange optimistiske bemærkninger. Dansk økonomi blev beskrevet i gråtoner. Det var ved at være sidste chance for »nødvendige og handlekraftige beslutninger«, hvis udviklingen skulle vendes. Konkret foreslog han, at arbejdsmarkedets parter i de forestående midtvejsforhandlinger enedes om en direkte nedsættelse af lønnen og en udskydelse af den aftalte arbejdstidsnedsættelse, mod at staten til gengæld sænkede skattetrykket. Dette forslag blev omgående afvist af fagbevægelsen og Socialdemokratiet som et indgreb i overenskomsterne og arbejdsmarkedets frie forhandlingsret, medens Fremskridtspartiets politiske ordfører så klare signaler om en ren fremskridtspolitik i statsministerens udtalelser.

I 1987 var der indgået en 4-årig aftale på arbejdsmarkedet med ret til at forhandle løn – og konflikte – efter to år: midtvejsforhandlinger. Disse forhandlinger førtes decentralt mellem de enkelte fagforbund og den modstående arbejdsgiverorganisation. Begge par-

ter optrådte, som det forventedes at de gjorde ved disse forhandlinger. Hele registret i forhandlingshåndbogen blev brugt, kulminerende med marathonmøder i forligsinstitutionen under forligsmand Mette Koefoed Bjørnsens håndfaste ledelse og med en varsløst storkonflikt hængende over hovedet.

Den 3. marts kl. 4.30 kunne forligsmanden så meddele, at det sidste afgørende delforlig mellem Industrifagenes Arbejdsgivere og SID og Kvindeligt Arbejderforbund var indgået. Tidligere havde først HK (hvilket var nyt) og derefter CO-Metal indgået forlig med deres modparter. Der var nu skabt tilstrækkelig grundlag for forligsmanden til at fremsætte et mæglingforslag for hele DA og LO området og udsætte den varslede storkonflikt.

Virkningerne af forhandlingsresultat for den enkelte lønmodtagers forbrugsmulighed, for virksomhedernes omkostningsniveau og for landets konkurrenceevne kan vanskelig – for ikke at sige umuligt – gøres op i præcise procenter. Det var dog den almindelige vurdering, at organisationerne »havde vist ansvarlighed« og at stigningstakten i Danmarks omkostningsniveau ville være mindre, end den skønnedes at blive i udlandet.

Planerne.

Med sikringen af arbejdsfreden for en ny to-årig periode var bolden spillet tilbage til politikerne. Regeringen havde i slutningen af januar – ja vel egentlig allerede fra dens dannelse – bebudet, at den ville fremsætte en altomfattende økonomisk plan. Måske inspireret af hans succes med at udskrive en vejledende folkeafstemning om EF-pakken i februar 1986 lancerede statsminister Poul Schlüter uden på forhånd at have orienteret andre herom ideen om en tilsvarende afstemning om den økonomiske plan, når den en-

gang blev fremsat. Ideen fandt ikke den fornødne brede tilslutning hos de politiske partier og døde derfor stille hen, medens offentligheden stadig ventede på offentliggørelsen af regerings plan for »Danmarkshistoriens største økonomiske udspil«.

Det blev imidlertid Socialdemokratiet, der kom først med deres forslag til en samlet økonomisk politik. »Gang i 90'erne« blev præsenteret på et pressemøde den 27. april 1989. Timingen var selvfølgelig ikke tilfældig. Nu gjaldt det om at skaffe sig initiativet, – og mediedækningen. Således udfordret bestemte regeringen sig til at offentliggøre deres plan inden EF-valget, på trods af tidligere udtalelser om at vente, til det var overstået for ikke at få blandet tingene sammen. Regeringen præsenterede planen »Ny vækst og fremgang« på et pressemøde den 26. maj 1989, derfor også kaldet »Majpakken«.

Indholdet i de omfattende planerne skal ikke referes her. De bliver behandlet senere sammen med en gennemgang af det forhandlingsforløb, der vil finde sted i efteråret 1989.

Med offentliggørelse af de to planer var den politiske dagsorden sat for de kommende måneders politiske aktivitet: Hvilken plan ville blive grundlaget for de forhandlinger, som begge parter gensidigt opfordrede hinanden til? Ville det være muligt at kombinere elementer fra de to planer? Hvem fik så mest af deres plan igennem? Eller var uforeneligheden for stor, så regeringen ville søge forlig med andre end Socialdemokratiet. Dermed ville Fremskridtspartiet komme i focus.

Denne mulighed syntes dog at lide et alvorligt knæk på Folketingets sidste arbejdsdag den 2. juni. Der var aftalt et forlig mellem regeringen og Fremskridtspartiet om jobtilbud til unge under 20 år som betingelse for at få kontanthjælp. Det lykkedes imidlertid Mogens Glistrup at vinde en afstemning i

partiets folketingsgruppe med 8 stemmer mod 7 for at afvise lovforslaget. Hermed faldt lovforslaget, idet også Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti stemte imod. Strammerfløjen i Fremskridtspartiet havde overraskende og uventet slået til.

Regeringspartiernes ordførere fandt, at det herefter var umuligt at regne med Fremskridtspartiet, og at de forestående forhandlinger om de økonomiske planer derfor måtte føres med Socialdemokratiet. Fremskridtspartiet havde tvunget regeringen i armene på Socialdemokratiet, lød vurderingerne.

Den kompromissøgende fløj i parti med Pia Kjærsgaard og Helge Dohrmann svarede igen med at udelukke Mogens Glistrup eller nogen fra hans fløj fra at blive repræsenteret i den gruppe partiet nedsatte med henblik på de kommende økonomiske forhandlinger med regeringen.

Denne magtkamp udløste omgående så stor uro blandt Fremskridtspartiets tillidsfolk ude i landet, at der måtte indkaldes til stormøde mellem folketingsgruppen, partiets hovedbestyrelse og amtsformændene den 25. juni 1989. Her blev det vedtaget med 26 stemmer for og 6 imod, at »...Fremskridtspartiet bakker den resultatsøgende linie op. Hvis folketingsmedlemmer ikke deler denne opbakning, handler de i strid med det store flertal blandt partiets medlemmer og vælgere. Dermed bringer de sig selv på kollisionskurs med partiets ønsker og fremtidige kandidatur.«

Partidisciplinen havde holdt sit indtog i partiet. Der blev nu direkte truet med, at »afvigere« ikke ville blive genopstillet som folketingskandidater. Den første, der fik dette at mærke, var Anette Just, idet en enig bestyrelse for Horsenskredsen besluttede at fjerne hende som kredsens folketingskandidat.

Mødet fastslog endvidere, at Mogens Glistrups rolle i partiet fremover skulle være ideologens og inspiratorens. Han måtte iøvrigt opleve, at en af hans tidligere støtter, Kirsten Jacobsen, kritiserede ham skarpt for ved flere lejligheder at være gået over gevind.

Således sluttede 1.halvår 1989 med en meget vægtig illustration af, at balancerne i dansk politik er overordentlig fine. Blot et par stemmers flytning fra en fløj til en anden i Fremskridtspartiets folketingsgruppe kunne forandre eller i hvert fald skabe stor usikkerhed om regeringens hele parlamentariske grundlag og forhandlingsmuligheder.